

**UCHWAŁA NR XXVII/247/2017
RADY GMINY BARANÓW**

z dnia 29 sierpnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Baranów na lata 2017-2020

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 r. poz. 446, ze zm.) oraz art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, ze zm.) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się *Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Baranów na lata 2017- 2020*, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Baranów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Baranów

Jan Franciszek Nowak

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY BARANÓW NA
LATA 2017 – 2020**

Zawartość

1.	Wprowadzenie	3
2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami	5
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	10
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
6.	Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Baranów 16	
6.1	Rys historyczny	16
6.2	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	18
6.	Zabytki o największym znaczeniu dla gminy	24
6.4	Pozostałe zabytki.....	26
6.5	Zabytki archeologiczne.....	29
7.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	30
7.1	Zabytki architektury sakralnej.....	30
7.2	Miejsca pamięci.....	30
7.3	Zabytki techniki.....	31
7.4	Zabytki archeologiczne.....	32
7.5	Analiza szans i zagrożeń.....	32
8.	Założenia programowe	35
9.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	39
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	40
11.	Bibliografia.....	41
	Spis tabel	41

1. Wprowadzenie

Podstawowym celem, jaki ma realizować Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Baranów jest wyznaczenie zasadniczych kierunków działań oraz kluczowych zadań, jakie należy zrealizować w celu poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy. Jest to dokument posiłkowy, mający wskazywać kierunki działań dotyczących finansowania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Obowiązek opracowania Programu określony jest w art. 87 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i ma na celu między innymi zahamowanie procesów degradacji zabytków, doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, wyeksponowanie poszczególnych zabytków czy też podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.

Program opieki nad zabytkami jest elementem samorządowej polityki strategicznej służącym podejmowaniu działań w celu poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawa prawna do przygotowania i wdrożenia gminnego programu opieki nad zabytkami zawarta jest w Ustawie z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014r poz. 1446, tekst jednolity z późn. zm.) w art. 87. Zgodnie z jego treścią, zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami na okres 4 lat.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Programy te są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Z realizacji programów opieki nad zabytkami zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami ma na celu przede wszystkim:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Konstytucja RP

Najważniejszym aktem prawnym obowiązującym w polskim systemie prawnym jest Konstytucja RP. Zgodnie z treścią art. 5 Konstytucji RP "Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...)". Tak więc obowiązek ochrony zabytków, a także dawnych dóbr kultury jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami Ustawy ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu trwałe zachowanie zabytku, kontrolę stanu zachowania, zapobieganie zagrożeniom, a także uwzględnienie zadań ochronnych w zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (art. 4):

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych, finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art.5 Ustawy stanowi, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega na:

- zapewnieniu warunków do naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl przepisu, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1. zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2. zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. N r 113, poz. 984),

- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej, rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

3. zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowy mi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawa w szeregu artykułów definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 szczegółowo określono obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, stanowiących własność samorządu bądź będących w jego posiadaniu.

Artykuł 21 Ustawy stanowi, że podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków. Art. 22 ust. 4 wyznacza wójta (burmistrza, prezydenta miasta) jako organ właściwy do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. Zgodnie z ust. 5 tego samego artykułu w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta)

w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obowiązek samorządu dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami zawarty jest w art. 87 Ustawy. Zgodnie z jego zapisami program winien być opracowany na okres 4 lat i ma służyć celom określonym w Ustawie.

Program przyjmowany jest przez radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, a następnie ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Co 2 lata władze gminy sporządzają sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawiane jest radzie gminy.

Ustawa o samorządzie gminnym(Dz. U. z 2001r., Nr 142, poz. 1591z późniejszymi zmianami)

Zgodnie z art. 7, ust. 1 pkt. 9 Ustawy o samorządzie gminnym zadaniem własnym gminy jest „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty (...). W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...)kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowych.

Przepisy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad nimi zostały ujęte w wielu aktach prawnych, m.in. w:

-Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. -Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156 poz. 1118 z późn. zm.),

-Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80,poz. 717 z późn. zm.),

-Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.),

-Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 102,poz. 651),

-Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

-Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.),

-Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity: Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),

- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z póź. zm.).

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 to efekt wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku.

Głównym celem Programu jest „wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten ma być realizowany za pomocą trzech celów szczegółowych:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 -2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 zawiera strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zaś uszczegółowienie powyższego zawarte zostało w Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata

2004 - 2020. Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w celu wspierania działalności kulturalnej, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”.

Program ten zawiera następujące priorytety:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Realizacja działań w ramach priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Wykonanie założeń pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

Działanie 1. 3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Z kolei w Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, znajduje się ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”. Priorytet I tego Programu zawiera zapisy dotyczące rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Cele tego priorytetu są następujące:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granic oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020 to dokument mający długofalowy charakter, wyznaczający kierunki rozwoju województwa lubelskiego do 2020 roku, w którym jako jeden z priorytetów wskazano ochronę i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego. W zapisach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego podkreślona została potrzeba ochrony krajobrazu kulturowego głównych ośrodków turystycznych. Wskazana również została potrzeba umacniania publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania. Podkreślono konieczność wykorzystywania dziedzictwa kulturowego regionu jako elementu wzbogacenia rynku pracy, a także stworzenia sprawnego systemu finansowania rewaloryzacji zabytków.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego jako cele strategiczne zagospodarowania przestrzennego wskazuje:

- poprawę jakości środowiska kulturowego poprzez ochronę wartości regionalnych,
- rewaloryzację zasobów zabytkowych,
- kształtowanie rozwoju w ciągłości (kontynuacji) historycznej i kulturowej,
- porządkowanie struktury przestrzennej celem optymalizacji intensywności zabudowy i poprawy estetyki krajobrazu województwa.

Jako jeden z głównych celów dokumentu wskazano ochronę i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego. Według założeń cel ten ma być realizowany poprzez:

- umacnianie publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i dziedzictwa kulturowego, w tym szczególne zapewnienie systemowych warunków ich finansowania,
- tworzenie warunków ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego regionu jako miejsca spotkań trzech różnych kultur: łacińskiej, prawosławnej i żydowskiej,

- tworzenie warunków powszechnej dostępności dóbr kultury niezależnie od środowiska społecznego i miejsca zamieszkania.

Za priorytety i najważniejsze kierunkami działań w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego w województwie uznano:

- prowadzenie ochrony konserwatorskiej poprzez konserwację będącą działaniem zmierzającym do permanentnego utrzymania zabytków w stanie gwarantującym zachowanie ich wartości, rewaloryzacje i adaptacje do nowych funkcji oraz „kontynuacje” czyli tworzenie współczesnego otoczenia zabytków w nawiązaniu do tradycji

- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego

- tradycja i tożsamość kulturowa – utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności z miejscem zamieszkania

- rozwój aktywności kulturalnej.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Strategia Rozwoju Gminy Baranów na lata 2009 – 2020

Przyjęta Uchwałą Rady Gminy Nr XXXVII/320/2009 z dnia 22 czerwca 2009 roku Strategia Rozwoju Gminy Baranów stanowi podstawowe narzędzie prowadzonej przez samorząd gminny polityki rozwoju lokalnego. Jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju gminy do roku 2020. Przyjęty horyzont czasowy Strategii oraz jej główne założenia nawiązują bezpośrednio do zasad polityki regionalnej państwa i polityki strukturalnej Unii Europejskiej.

Jako jeden z kluczowych elementów w rozwoju społeczno – gospodarczym gminy Strategia wskazuje ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego oraz środowiska naturalnego gminy i wykorzystanie tych walorów do rozwoju gospodarczego gminy.

Cel operacyjny 3.1 „Rozwijanie przedsiębiorczości na terenie gminy” jako jeden z kierunków działań wskazuje Wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarstw rolnych w kierunku działalności pozarolniczej poprzez wspieranie rozwoju turystyki, w tym agroturystyki i ekoturystyki oraz rozwój infrastruktury technicznej zwiększającej atrakcyjność turystyczną. Sprzyjają temu zarówno bogata historia i tradycje kulturowe gminy jak i duża różnorodność przyrodnicza i krajobrazowa.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty w 2010 roku wyróżnia strefę ścisłej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obiekty znajdujące się na terenie gminy Baranów wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego, a także strefę pośredniej ochrony konserwatorskiej, obejmującą obiekty zabytkowe figurujące w ewidencji dóbr kultury gminy Baranów.

Wszelkie prace inwestycyjne prowadzone przy obiektach objętych ścisłą ochroną konserwatorską, a także zmiany zagospodarowania w obszarze objętym ochroną, w tym wtórne podziały i scalenia działek, wymagają określenia odrębnych warunków i wytycznych konserwatorskich oraz uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wszelkie prace inwestycyjne prowadzone przy obiektach objętych pośrednią ochroną konserwatorską wymagają odrębnych warunków i wytycznych konserwatorskich oraz uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na etapie ustalania warunków realizacji inwestycji.

W przypadku rozbiórki obiektów zabytkowych, figurujących w ewidencji dóbr kultury, będących w złym stanie technicznym, należy uzyskać zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w oparciu o dokumentację inwentaryzacyjną i fotograficzną.

Zagospodarowanie zabytkowego układu urbanistycznego Baranowa winno uwzględniać zachowanie historycznych linii zabudowy, wyznaczonych usytuowaniem istniejących budynków. Formy budynków winny nawiązywać bryłą i gabarytami do tradycyjnego budownictwa małomiasteczkowego.

Poza strefami ścisłej i pośredniej ochrony konserwatorskiej Plan zagospodarowania przestrzennego wyróżnia strefę ochrony archeologicznej.

6. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Baranów

6.1 Rys historyczny

Miasto Baranów lokowane zostało na prawie magdeburskim przez Piotra Firleja na mocy przywileju króla Zygmunta Augusta. Akt lokacyjny nosił datę 13 listopada 1544 roku.

Miasto założone zostało przy szlaku handlowym wiodącym z Lublina w kierunku przeprawy na rzece Wieprz, a dalej na Podlasie i Mazowsze.

Ustanowiono władze municypalne z wójtem, burmistrzem i radą, w skład której wchodziłi rajcy. Symbolem władz miasta był ratusz, wzmiankowany w źródłach archiwalnych już w 1574 roku.

Podstawowym atrybutem miejskości Baranowa były targi i jarmarki. W 1553 roku król Zygmunt August udzielił miastu przywileju na targ tygodniowy w poniedziałek i trzy jarmarki: 23 kwietnia, 21 września i 30 listopada.

Bardzo ważnym czynnikiem miastotwórczym było istnienie ośrodka parafialnego, integrującego pod względem religijnym ludność najbliższej okolicy. Kościół parafialny pod wezwaniem NP Marii i św. Jana Chrzciciela ufundował i odpowiednio uposażył Piotr Firlej w 1549 roku. Poświęcenia dokonał biskup krakowski Samuel Maciejowski 8 stycznia 1550 roku.

W 1563 roku powołano do życia pierwszą i jedyną instytucję oświatową – Szkołkę parafialną. Mieściła się ona prawdopodobnie w budynku plebanii i utrzymywana z funduszy kościelnych.

W pierwszej połowie XVII w. pojawili się w Baranowie pierwsi osadnicy żydowscy. W 1626 r. w mieście odnotowano obecność 30 żydowskich rzemieślników. W połowie XVII w., zapewne w wyniku wojen, zmniejszyła się liczba mieszkańców Baranowa. Od połowy XVIII w. liczebność znów zaczęła systematycznie rosnać. W 1777 r. miasteczko miało 379 mieszkańców, w tym 77 Żydów.

Od połowy wieku XVII do końca wieku XVIII niejasne są drogi przechodzenia własności dóbr baranowskich wraz z miastem. Wiadomo tylko, że w pierwszej połowie XVII wieku Baranów należy do Marcina Leśniowolskiego, zaś od połowy XVII wieku - do Rozwtorowskiej lub Rozwadowskiej, a następnie do Stanisława Rozwadowskiego Stolnika Ziemi Łukowskiej. Na przełomie XVII i XVIII wieku właścicielem Baranowa jest Marcin Chomentowski lub Chomętowski. Z zachowanych archiwaliów wiadomo, że w 1738 roku właścicie-

lem dóbr baranowskich jest Tarło, a następnie – już w 1765 roku – Małachowscy. Rok później Baranów przechodzi na własność Arnolda z Drozdowa Byszewskiego "Generała Leytanta". Spadkobiercą jego był Antoni Byszewski, który w 1815 roku sprzedał całe dobra swojemu bratu – Jakubowi.

Od 1815 roku dzieje własnościowe Baranowa są dobrze znane dzięki zapisom w księgach hipotecznych. I tak właścicielami Baranowa są: od 1833 roku – Piotr Wichliński, od 1850 – Józefa z Walickich hr. Zamoyska.

W 1695 roku Baranów dotknęło tragiczne wydarzenie – pożar, który strawił część domów mieszkalnych w rynku oraz ogromną część mieszczzańskich i dworskich zabudowań gospodarczych. Tak ogromne straty w znaczący sposób wpłynęły na zahamowanie rozwoju miasta. Ówczesny właściciel, którym był wtedy Chomętowski, aby wspomóc rozwój miasta rozpoczął starania o nowy przywilej – dodatkowe jarmarki. W 1699 roku król August II udziela przywileju na dwa jarmarki: na święto Marii Magdaleny i św. Agnieszki. Dodatkowo, Chomętowski udziela przywileju na utworzenie cechu tkaczy. Jednakże, pomimo podjęcia środków zaradczych miasto i parafia zubożały.

Mieszczanie baranowscy zajmowali się głównie rolnictwem, rzemiosłem oraz handlem. Uprawą roli zajmowała się około połowa mieszkańców.

Najbardziej typowym rzemiosłem, którym zajmowali się mieszkańcy Baranowa było garncarstwo. W 1860 roku w mieście było 24 garncarzy, a w 1865 roku – 30.

Charakter Baranowa jako ośrodka handlowego podkreślały odbywające się jarmarki i poniedziałkowe targi. Wydaje się jednak, że handel pozostawał głównie w rękach ludności żydowskiej. Z czasem Żydzi stali się drugą pod względem liczebności grupą narodowościową w miejscowości. Stan ten odzwierciedlają zapisy w księgach miejskich coraz częściej informujące o posiadaniu przez nich nieruchomości. Żydzi w Baranowie utrzymywali się z handlu, rzemiosła oraz dzierżawy karczm w mieście i okolicznych wsiach. Byli aktywnie obecni w wytwórstwie i sprzedaży napojów alkoholowych. Mieszkali głównie przy rynku oraz na zachód i południe od niego (ul. Bóżniczna i Rybna). Pod koniec XVIII w. Żydzi uprawiający ziemię mieli pańszczyznę zamienioną na czynsz.

XIX – wieczne źródła archiwalne informują o funkcjonowaniu w Baranowie szkoły parafialnej, a od 1847 roku – elementarnej. Ponadto w mieście funkcjonowała służba zdrowia, "instytut" głuchoniemych oraz szpital. Instytucje te utrzymywane były z opłat kasy miejskiej. Wśród ważniejszych zakładów o charakterze przemysłowym, działających w Baranowie, należy wymienić gorzelnie, olejarnię, cegielnię, browar oraz młyn wodny na Wieprzu. Jednak z zachowanych przekazów archiwalnych i literatury przedmiotu, obraz XIX - wiecznego Ba-

ranowa rysuje się jako miasta sukcesywnie słabnącego gospodarczo i ekonomicznie. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać w zmianie przeprowadzenia głównego traktu warszawskiego przez Puławy, a na Podlasie przez Kock. W połowie XIX wieku sytuacja komunikacyjna Baranowa stała się wybitnie niekorzystna. Zbiegały się tu tylko drogi o charakterze lokalnym.

W 1870 roku Baranów zmieniono na osadę miejską. Wiązało się to ze zrównaniem mieszkańców osady i wsi pod względem wysokości płaconych podatków. Znaczenie Baranowa w szerszej skali było prawie żadne, ale nadal odgrywał on rolę jako lokalny ośrodek rzemieślniczo-handlowy, obsługujący okoliczne wsie. Nadal stanowił centrum życia kulturalnego, religijnego i administracyjnego.

Od chwili uwłaszczenia w latach 1864-66, zaznacza się coraz szybsze podupadanie dóbr baranowskich. W 1870 roku przeszły one na własność Zofii z hr. Zamoyskich hr. Tarnowskiej. Następnie właścicielami są: od 1873 roku Władysław Grosse, od 1875 – Zusman i Abraham Iwizowie, od 1883 – Iwan Kanty Piotrowski.

Przełom XIX i XX wieku w historii miasta zaznaczył się licznymi pożarami niszczącymi miasto. Historia miasta naznaczona jest licznymi pożarami niszczącymi miasto. W maju 1899 roku pożar trawi "pół osady" prawdopodobnie w okolicach rynku, rok później płonie szkoła (odbudowana w 1901 roku). Po I wojnie światowej liczba mieszkańców Baranowa spadła. Według pierwszego spisu powszechnego przeprowadzonego w 1921 r. miejscowość liczyła 1907 mieszkańców, w tym 1028 Żydów.

Kolejne pożary miały miejsce W 1926 roku i 1930 roku. Spłonęła ulica Opłotki stanowiąca ostatnią pozostałość dzielnicy żydowskiej i część ulicy Puławskiej.

Okres II wojny światowej to czas zagłady obywateli Baranowa narodowości żydowskiej. Nie utworzono tu getta. Żydzi otrzymali natomiast zakaz mieszkania w centrum miasteczka. W 1940 r. osiedlono w Baranowie kilkuset Żydów z Puław. W pierwszej połowie maja 1942 r. wszyscy zostali wywiezieni do obozu zagłady w Sobiborze

Czasy powojenne naznaczone są kolejnymi pożarami – w roku 1962 oraz trzy bardzo groźne w latach 1969 – 1970. W ich efekcie, w 1977 roku sporządzony został szczegółowy plan przebudowy Baranowa.

6.2 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 22 Ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw prezydent (burmistrz) miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. W związku z zapisami w/w ustawy w gminnej ewidencji zabytków znajdują się:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (w tym nieruchome zabytki archeologiczne);
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta gminy w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Tabela 1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego

Lp	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru
1	Baranów	Kościół parafii p.w. św. Jana Chrzciciela	A/922
2	Baranów	Dzwonnica bramowa w zespole kościelnym	A/922
3	Baranów	Mur okalający kościół wraz z czterema kapliczkami i bramkami	A/922
4	Baranów	Cmentarz przykościelny wraz z drzewostanem w granicach ogrodzenia	A/922
5	Baranów	Plebania wraz z gruntem pod budynkiem w zespole kościelnym	A/922
6	Czołna	Wiatrak - koźlak	A/752

Tabela 2 Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt
1	Baranów	Kapliczka słupowa
2	Baranów	Cmentarz żydowski
3	Baranów	Cmentarz parafialny z pomnikiem powstańców 1863
4	Łukawka	Cmentarz powstańczy 1863

Tabela 3 Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt
1	Baranów	Pomnik 10 – lecia odzyskania niepodległości
2	Baranów	Lamus dworski – pozostałość zespołu dworskiego
3	Baranów, ul. Puławska	Kapliczka słupowa
4	Baranów, ul. Błotna	Kapliczka słupowa
5	Czołna	Kapliczka słupowa
6	Czołna	Krzyż przydrożny
7	Czołna	Kapliczka przydrożna
8	Dębczyna	Młyn wodny
9	Huta	Kapliczka słupowa
10	Kozioł	Kapliczka słupowa

11	Łukawica	Kolumna z figurą św. Floriana
12	Łukawica	Krzyż przydrożny
13	Łukawica	Obelisk kamienny z inskrypcją
14	Karczunek	Kapliczka słupowa
15	Wola Czołnowska	Kapliczka słupowa
16	Śniadówka	Kapliczka słupowa
17	Śniadówka	Kapliczka w formie krzyża
18	Zagózdź	Młyn wodny
19	Zagózdź	Kapliczka słupowa

Tabela 4 Wykaz stanowisk archeologicznych:

Lp.	Miejscowość	AZP nr obszaru	Obiekt/funkcja/ czas powstania
1	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy, osada wczesnośredniowieczna
2	Baranów	71 - 77	osada pradziejowa i wczesnośredniowieczna
3	Baranów	71 - 77	osada pradziejowa i wczesnośredniowieczna
4	Baranów	71 - 77	osada pradziejowa i wczesnośredniowieczna
5	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy, osada wczesnośredniowieczna
6	Baranów	71 - 77	osada pradziejowa i wczesnośredniowieczna
7	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
8	Baranów	71 - 77	osada pradziejowa i wczesnośredniowieczna
9	Baranów	71 - 77	śląd osadniczy pradziejowy i wczesnośredniowieczna
10	Baranów	71 - 77	śląd osadniczy pradziejowy i wczesnośredniowieczna
11	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy, pradziejowa osada
12	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada, wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
13	Baranów	71 - 77	śląd osadniczy pradziejowy i wczesnośredniowieczny
14	Baranów	71 - 77	śląd osadniczy pradziejowy i wczesnośredniowieczny
15	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada, wczesnośredniowieczny ślad osadniczy

16	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
17	Baranów	71 - 77	Pradziejowa osada, wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
18	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada, wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
19	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada
20	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
21	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada, wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
22	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada, wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
23	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada, wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
24	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada
25	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
26	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
27	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
28	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
29	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
30	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
31	Baranów	71 - 77	pradziejowa osada
32	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
33	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
34	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
35	Baranów	71 - 77	obozowisko pradziejowe
36	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
37	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
38	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy

39	Baranów	71 - 77	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
40	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
41	Czołna	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
42	Baranów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
43	Dębczyna	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
44	Dębczyna	71 - 78	pradziejowa osada
45	Dębczyna	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
46	Dębczyna	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
47	Dębczyna	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
48	Dębczyna	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
49	Dębczyna	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
50	Dębczyna	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
51	Zagózdź	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
52	Zagózdź	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
53	Zagózdź	71 - 78	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
54	Śniadówka	72 - 78	osada wczesnośredniowieczna
55	Zagózdź	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
56	Zagózdź	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
57	Meszno	70 - 78	osada pradziejowa i wczesnośredniowieczna
58	Pogonów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
59	Pogonów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
60	Pogonów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
61	Pogonów	71 - 77	pradziejowa osad
62	Pogonów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
63	Pogonów	71 - 77	ślady osadnicze pradziejowe i wczesnośredniowieczne

64	Pogonów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
65	Pogonów	71 - 77	pradziejowa osada
66	Pogonów	71 - 77	osada pradziejowa i wczesnośredniowieczna
67	Pogonów	71 - 77	pradziejowa osada
68	Pogonów	71 - 77	śląd osadniczy pradziejowy i wczesnośredniowieczny
69	Pogonów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
70	Pogonów	71 - 77	pradziejowa osada
71	Pogonów	71 - 77	pradziejowy ślad osadniczy
72	Składów	70 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
73	Składów	70 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
74	Śniadówka	72 - 78	osada nowożytna
75	Śniadówka	72 - 78	osada nowożytna
76	Śniadówka	72 - 78	osada nowożytna
77	Śniadówka	72 - 78	osada nowożytna
78	Śniadówka	72 - 78	osada nowożytna
79	Śniadówka	72 - 78	osada nowożytna
80	Śniadówka	72 - 78	osada nowożytna
81	Karczunek	72 - 78	osada nowożytna
82	Zagózdź	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
83	Zagózdź	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
84	Gródek	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
85	Gródek	71 - 78	wczesnośredniowieczny ślad osadniczy
86	Gródek	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
87	Łukawica	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
88	Huta	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy
89	Łukawica	71 - 78	pradziejowy ślad osadniczy

90	Baranów	71 - 77	osada miejska z okresu staropolskiego
91	Łysa Góra	72 - 77	pradziejowy ślad osadniczy

6.3 Zabytki o największym znaczeniu dla gminy

- Zespół kościelny - Kościół parafii p.w. św. Jana Chrzciciela, dzwonnica bramowa, mur okalający kościół wraz z czterema kapliczkami i bramkami, cmentarz przykościelny wraz z drzewostanem w granicach ogrodzenia, Plebania wraz z gruntem pod budynkiem w zespole kościelnym w Baranowie.

Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela wraz z dzwonnica i murem z czterema kapliczkami wybudowano latach 1764-1781 na miejscu dawnej, drewnianej świątyni. Fundatorem kościoła był ksiądz Tomasz Okuński. Po śmierci jego ciało zostało złożone w krypcie pod prezbiterium. Konsekracja kościoła odbyła się dwa lata przed zakończeniem budowy w 1779 roku. Dokonał jej biskup abderański Jan Kanty Lenczowski.

Elementy architektoniczne kościoła wyraźnie wskazują, że został on zbudowany w okresie późnego baroku. Świadczą o tym chociażby zaokrąglone narożniki budynku, wklęsło-wypukłe linie fasady, dekoracje architektoniczne oparte na systemie pilastrów, półpilastrów i pseudopilastrów, dynamicznie wygięte belkowania, a także szczyty wolutowe z podwójnym ujęciem linii górnej, zawiniętej spiralnie do środka.

Kościół wzniesiony został z palonej cegły, a następnie otynkowany, zaś konstrukcja dachowa wykonana jest z drewna. Dach kościoła kryty jest blachą miedzianą, nad samą nawą jest dwuspadowy i zasłonięty szczytami.

We wnętrzu świątyni znajduje się ołtarz główny, przyścienny, usytuowany w niszy prezbiterium. Wykonany jest z drewna i cegły, wykończony stiukiem. Wisi tam obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, a na zasuwie umieszczono wizerunek św. Jana Chrzciciela. Ołtarze boczne wykonane i wykończone są w sposób zbliżony do ołtarza głównego. Na chórze muzycznym znajdują się 10-głosowe organy Hartmanna z 1908 r. Elementem wzbogacającym wystój kościoła są rzeźbione dębowe ławki wykonane w latach 1888-1895.

Dodatkowo świątynię ozdabiają dekoracje malarskie z XIX wieku. Równie cennymi zabytkami są XVIII-wieczne płótna, przedstawiające ofiarowanie Jezusa w świątyni,

św. Antoniego klęczącego z nieco uniesioną głową i XIX-wieczna reprodukcja dzieła w typie renesansowo-barokowym, przedstawiająca Matkę Boską z Dzieciątkiem.

W kościele znajduje się wiele wartościowych i pięknych rzeźb. Są to głównie postacie aniołów i proroków znajdujące się w ołtarzu głównym i ołtarzach bocznych oraz postacie Jezusa i Ewangelistów umieszczone na ambonie.

Kompozycje dekoracyjne występują również na pozostałych obiektach wchodzących w skład zespołu kościelnego. Jednym z nich jest brama z dzwonnica, zbudowana z otynkowanej cegły i połączona z murem biegnącym równolegle do ścian świątyni. Całość wykończona jest kopułowym dachem z sygnaturką.

Zabytki snycerskie w baranowskim kościele to przede wszystkim konfesjonały, chrzcielnica, ambona i tabernakulum z ołtarza głównego. Tabernakulum, którego pochodzenie szacuje się na koniec XVII wieku, zbudowane jest z drewna polichromowanego i złoczonego. Kolejnym, równie pięknym obiektem jest nadwieszana, umieszczona po lewej stronie prezbiterium ambona, tak jak tabernakulum wykonana z drewna, rzeźbiona, polichromowana i złoczone. W kościele znajdują się także barokowo-klasycystyczne konfesjonały, pochodzące z końca XVIII wieku, usytuowane w niszach arkadowych po obu stronach nawy głównej od strony fasady.

W ostatnich latach kościół wraz z dzwonnica i murem z kapliczkami został wyremontowany w ramach projektu „Kazimierz Dolny oraz wybrane zespoły zabytkowe Powiśla Lubelskiego – renowacja i ochrona dziedzictwa”, zrealizowanego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Program Infrastruktura i Środowisko.

- Wiatrak – koźlak w Czołnie

Jest to jeden z nielicznych zachowanych wiatraków-koźlaków na terenie województwa lubelskiego, które niegdyś były charakterystycznym elementem krajobrazu powiatu puławskiego. Obiekt wzniesiony został około roku 1900.

Wiatrak zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem użytkowany był do 1961 r., gdy po zainstalowaniu napędu elektrycznego, przerobiono go na młyn. Następnie w 1976 r. wraz z kolejną zmianą właściciela przekształcony został na dom letniskowy.

Wiatrak założony był na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu. Bryła prostopadłościenna trzykondygnacyjna nakryta jest dachem dwuspadowym. Obiekt jest drewniany konstrukcji szkieletowo - ramowej na podmurówce, pierwotnie był zawieszony na belkach pojazdowych i belce mącznej opartych na środkowym słupie „królu” z usztywniającymi go od dołu zastrzałami zamocowanymi na skrzyżowanym przyciesiu zwanym „koźłem”.

Więźba dachowa jest krokwiowo-płatwiowa. Pokryty gontem dach jest dwuspadowy ze ściętym wierzchołkiem od str. skrzydłowej. Elewacje są oszalowane (deski w układzie pionowym) z listwowaniem.

Od frontu umieszczono drzwi wejściowe oraz schody prowadzące na ganek, na piętrze, a w elewacji tylnej osadzono w szczycie wał ze skrzydłami.

Budynek posiada trzy kondygnacje – dwie wyższe były przeznaczone do produkcji mąki (górna zawierała kamienie młyńskie).

Wiatrak stanowi obecnie własność prywatną.

6.4 Pozostałe zabytki

- Baranów - cmentarz parafialny z pomnikiem powstańców 1863

Cmentarz parafialny położony jest około 500m na wschód od rynku, przy ulicy Cmentarnej. Założony został w pierwszej połowie XIX wieku, dokładna data nie jest znana. Cmentarz należy do miejscowej parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Jana Chrzciciela i jest jedynym czynnym cmentarzem w Baranowie. Zajmuje obszar 1,75 ha, najprawdopodobniej w granicach pierwotnego założenia.

Na baranowskim cmentarzu swoje epitafia posiadają znamienici obywatele z terenu parafii, proboszczowie, ziemianie i miejscowa inteligencja. Nagrobki z XIX i początku XX w. wykonane są z piaskowca, miejscowego granitu oraz odlane z żeliwa. Ciągłe stoi jeszcze kilka starych krzyży drewnianych. Kamienie nagrobne z piaskowca cechowane są przez mistrzów kamieniarskich z Puław, Lublina i Warszawy. Jednym z istotniejszych jest pomnik wystawiony 14 powstańcom styczniowym poległym w zwycięskiej bitwie pod Żyrzynem 08.08.1863 r.

- Baranów – cmentarz żydowski

Teren cmentarza żydowskiego położony jest ok. 300 metrów na południowy wschód od rynku, na granicy zabudowy i pól uprawnych. Cmentarz ma powierzchnię 0,91 ha. Ma kształt nieregularny, dostosowany do niewysokiej skarpy terenowej po zachodniej stronie drogi do rzeki Czołny.

Granice cmentarza są czytelne od północy, wschodu i zachodu. Od strony południowej granica cmentarza sięgała dalej niż obecna granica działki. Jeszcze w latach 80-tych XX w. teren cmentarza używany był jako pastwisko.

Cmentarz został założony w pierwszej połowie XVII wieku ale najstarsza odnaleziona wzmianka o nim pochodzi z 1724 r., kiedy to powiększono jego powierzchnię. Jest on również zaznaczony na wydanej w latach 1839–1840 tzw. „Mapie Kwatermistrzostwa”.

Przed II wojną światową teren cmentarza był ponownie powiększony i ogrodzony szczelnym płotem deskowym. Przy bramie w narożniku północno-wschodnim znajdował się budynek.

W czasie II wojny światowej cmentarz został zniszczony. Nagrobki, które przetrwały zostały zabrane przez mieszkańców Baranowa w celach użytkowych. Teren cmentarza został z czasem zaorany i użytkowany jako pole uprawne. W latach 70-tych XX w. zaprzestano uprawy, a miejscowy nauczyciel wraz z dziećmi za szkoły obsadził teren cmentarza drzewami i obsiał trawą.

- Łukawka – cmentarz powstańczy 1863

Cmentarz położony około 2 km na południowy zachód od skrzyżowania dróg Baranów-Michów i Gródek - Łukawka

Pochowanych jest tu siedmiu powstańców styczniowych. Pierwotnie znajdowało się tu siedem osobnych mogił pomiędzy dwoma dębami. Pochówku dokonano na terenie nieistniejącego założenia dworskiego należącego do rodziny Strzeleckich i zasadzono dęby w celu oznaczenia miejsca pochówku.

W 2007 roku, z funduszy Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa wzniesiono kamienny pomnik.

- Łukawka - kamienny obelisk z inskrypcją: „Boże wszechmocny przyjm dusze tu zmarłych do łaski swej, 1875 r.”, „Fundował Emil Strzelecki jako syn, brat i mąż”.

Znajduje się w polu, przy posesji nr 83, kilkanaście metrów na zachód od drogi do Gródka. Obelisk nie znajduje się w miejscu pierwotnego posadowienia. Przesunięty został w roku podczas budowy sieci kanalizacyjnej. Wtedy też zniszczeniu uległ około półtora metrowej wysokości postument. Obelisk powstał w 1875 roku staraniem, jak wskazuje inskrypcja, Emila Strzeleckiego i umiejscowiony był w parku nieistniejącego założenia dworskiego.

- Łukawica - Kolumna z figurą Św. Floriana

Znajduje się w polu około 100 metrów na wschód od drogi do Gródka.

Widoczne ślady stylu barokowego, zbudowana z cegły, około pięciometrowa kolumna na trójkątnym postumencie o łukowatych, skierowanych do wewnątrz bokach, zwieńczona

drewnianą figurą Św. Floriana. Pochodzi z XVIII wieku. Pierwotnie znajdowała się na terenie nieistniejącego dziś założenia dworsko parkowego należącego do rodziny Strzeleckich.

- Baranów - Pomnik 10 – lecia odzyskania niepodległości

Znajdujący się w rynku pomnik ufundowany został w 1928 roku dla upamiętnienia odzyskania niepodległości i pobytu Józefa Piłsudskiego w Baranowie. Umieszczono na nim tablicę z nazwiskami mieszkańców Baranowa i okolicznych wsi, którzy zginęli walcząc w obronie Polski w 1920 r.

W maju 1935 r., po śmierci Józefa Piłsudskiego, przy pomniku odbyły się uroczystości upamiętniające tę wybitną postać. Pomnik poświęcono jego imieniu i wmontowano niewielką tabliczkę przypominającą o Piłsudskim oraz jego wizerunek w formie medalionu. Każdego roku w Święto Niepodległości przy pomniku odbywają się rocznicowe obchody. W ostatnich latach pomnik został poddany gruntownej renowacji.

- Dębczyna - Młyn wodny

Położony w środkowej części dużej prywatnej działki otoczonej lasem. Przez działkę przepływa rzeka Bylina zasilająca stawy rybne. Pomiędzy stawami, na spiętrzeniu, usytuowany jest XIX wieczny młyn. Młyn od lat nie pełni swej pierwotnej funkcji, obecnie użytkowany jest jako budynek gospodarczy.

- Zagózdź - Młyn wodny

Usytuowany w centralnej części miejscowości Zagózdź przy drodze do Baranowa, również na rzece Bylinie. Młyn został zbudowany w 1946 r. na miejscu starszego. Znajduje się w prywatnych rękach i wciąż pełni swą pierwotną rolę, choć maszyny nie są już napędzane kołem wodnym lecz elektrycznością. Zarówno budynek jak i maszyny utrzymane w dobrym stanie technicznym, głównie dzięki staraniom właściciela.

Młyn w Zagózdziu stanowi szczególnie cenny zabytek techniki.

- Baranów - Lamus dworski

Na terenie Gminnej Spółdzielni, na zachód od rynku, nad stawami, znajduje się ostatni relikwit założenia dworskiego w Baranowie. Powstał w XVII wieku, jest zatem najstarszym zabytkiem architektury w gminie Baranów. Zbudowany z cegły. Zachowała się jedna kondygnacja, zagłębiona około dwóch metrów z wejściem na poziomie gruntu.

- Kapliczki

- ✓ Baranów – trzy kapliczki słupowe: przy ul. Michowskiej, Puławskiej i Błotnej
- ✓ Czołna – kapliczka słupowa, kapliczka przydrożna, krzyż przydrożny
- ✓ Huta – kapliczka słupowa
- ✓ Koziół – kapliczka słupowa
- ✓ Łukawica – krzyż przydrożny
- ✓ Karczunek – kapliczka słupowa
- ✓ Wola Czołnowska – kapliczka słupowa
- ✓ Śniadówka – kapliczka słupowa, kapliczka w formie krzyża
- ✓ Zagózdź – kapliczka słupowa

6.5 Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne gminy Baranów, to 93 stanowiska archeologiczne chronione poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków. Jeśli chodzi o chronologię to głównie są to pradziejowe i wczesno średniowieczne ślady osadnicze, a poza tym osada miejska z okresu staropolskiego na terenie Baranowa.

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

7.1 Zabytki architektury sakralnej

Do zabytków architektury sakralnej gminy Baranów należy wpisany do rejestru zabytków zespół kościelny w Baranowie, 11 kapliczek słupowych i 2 w formie krzyży oraz dwa drewniane krzyże przydrożne.

Należący do baranowskiej parafii pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela XVIII wieczny zespół kościelny w ostatnich latach przeszedł jak wyżej wspomniano gruntowny remont. Od tamtej pory stan budynków wchodzących w jego skład jest zadowalający i stale monitorowany przez właściciela jak i władze gminy. Wyjątkiem jest stara plebania, która nie została wyremontowana i nie jest we właściwy sposób użytkowana. Pełni obecnie funkcje gospodarczo – magazynową, a w zimie nie jest ogrzewana. Może to w ciągu kilku lat doprowadzić do znacznego pogorszenia się jej stanu.

Stan zachowania charakterystycznych dla Baranowa i okolicznych gmin kapliczek słupowych, jak również dwóch nieco młodszych kapliczek w formie krzyży można ocenić jako zadowalający. Znajdują się one pod opieką mieszkańców oraz lokalnych parafii. Kapliczki wpisane są w krajobraz kulturowy, okoliczni mieszkańcy dbają o nie. Odgrywają istotną funkcję sakralną, np. podczas tradycyjnych nabożeństw majowych.

7.2 Miejsca pamięci

- Baranów - cmentarz parafialny z pomnikiem powstańców 1863

Baranowski cmentarz parafialny znajduje się w dobrym stanie. Ogradzony jest ceglany murem, posiada sieć czytelnie wytyczonych, częściowo utwardzonych alejek. Jest uporządkowany i zadbany, przed wejściem ustawione są pojemniki na odpady. Brak starodrzewu, obecnie występuje jedynie kilka tuj i nieliczne krzewy ozdobne. Pomnik powstańców styczniowych poległych w bitwie pod Żyrzynem jest w dobrym stanie, odnowiony i wyposażony w tablicę z pierwotnego pomnika. Jednak większość zabytkowych nagrobków, zwłaszcza tych najokazalszych, poświęconych miejscowym ziemianom ulega powolnej, lecz stałej degradacji.

- Baranów – cmentarz żydowski

Obecnie cmentarz żydowski w Baranowie reprezentowany jest wyłącznie przez teren działki z dojazdem od ulicy Czolnowskiej. Działka stanowi pozostałość po pierwotnym obszarze cmentarza. W środkowej części działki znajdują się fragmenty kilku macew. Drzewostan, głównie topole, jest w złym stanie, drzewa są uschnięte i chore, grożą przewróceniem się. Teren zaniedbany i nieoznaczony. Cmentarz wymaga uporządkowania, ogrodzenia i godnego oznaczenia. 12.05.2016 r. cmentarz został przekazany aktem notarialnym nr 2034/2006 Gminie Żydowskiej w Warszawie.

- Łukawka – cmentarz powstańczy 1863

Cmentarz jest w bardzo dobrym stanie, od 2007 roku jest oznaczony okazałym pomnikiem. Jest stale zadbany i odwiedzany, przez mieszkańców gminy.

- Kamienny obelisk z inskrypcją: „Boże wszechmocny przyjm dusze tu zmarłych do łaski swej, 1875 r.”, „Fundował Emil Strzelecki jako syn, brat i mąż”.

Zabytek jest w bardzo złym stanie. Od czasu budowy wodociągu, kiedy to zniszczono postument ,na którym stał obelisk, pozostała część jest przesuwana z miejsca na miejsce jako przeszkoda w gospodarowaniu na tym terenie. Z tego też powodu zniszczeniu uległ kamienny krzyż w formie stylizowanego drzewa, którym obelisk był zwieńczony. Fragmenty krzyża tymczasem przemieszczane są razem z obeliskiem.

- Łukawica – Kolumna z figurą Św. Floriana

Kondycję zabytku określić należy jako bardzo złą. Obiekt wymaga intensywnych działań renowacyjnych. Kolumna wraz z podstawą obecnie jest naprawiana siłami lokalnej społeczności. Mocno zniszczona pozostałość figury św. Floriana została zabezpieczona przez gminę. Obecnie na podstawie zdjęć powstaje kopia figury. Zdecydowanie należy przejąć kontrolę nad pracami, aby uniknąć nieodwracalnych zniszczeń, które mogą powstać w wyniku niewłaściwie prowadzonego remontu.

- Pomnik 10 – lecia odzyskania niepodległości w Baranowie

W ostatnich latach odrestaurowany pomnik jest w bardzo dobrym stanie, usytuowany w centralnym miejscu , związany z konkretnymi osobami, upamiętniający istotne wydarzenia, jest godnie utrzymany i otaczany szacunkiem.

7.3 Zabytki techniki

- Wiatrak – koźlak w Czołnie

Wiatrak w Czołnie jest w dobrym stanie, zabezpieczony przed zniszczeniem, ogrodzony i zadbane. Jedyną potrzebą na dziś jest zabezpieczenie przeciwpożarowe obiektu.

- Młyn wodny w Dębczynie

XIX wieczny młyn wodny w Dębczynie jest zabezpieczony przed zniszczeniem. Został przykryty współczesnym dachem. Niemniej, przedstawiająca wartość drewniana konstrukcja zrębowa budynku powinna być poddana konserwacji, a niektóre drewniane elementy stykające się z podmurówką należy wymienić.

- Młyn wodny w Zagózdziu

Młyn wodny w Zagózdziu, jest stale użytkowany i konserwowany przez właściciela. Ze względu na swoje położenie i charakter ma szansę stać się atrakcją turystyczną gminy. Młyn wyposażony jest w oryginalne maszyny z początku XX w, część urządzeń została wykonana własnoręcznie przez kolejnych właścicieli. Pracujący młyn daje rzadką dziś możliwość obserwowania całego procesu mielenia zboża.

Należy monitorować jego stan, żeby nie dopuścić do zniszczenia przez niewłaściwe naprawy.

Wszystkie trzy obiekty wymagają zabezpieczenia przeciwpożarowego.

7.4 Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne gminy Baranów są rozproszone i przebadane w niepełny sposób, dlatego też należy wnioskować o weryfikację wyników badań AZP obszarów 70 – 78, 71 – 77, 71 – 78, 72 – 77, 72 – 78. Dokumentacja wymienionych obszarów zawiera braki w kwerendzie źródłowej, a materiał kartograficzny jest niejednorodny i nie odpowiada aktualnym standardom dokumentacji AZP.

W miejscowościach Łukawka i Łukawica znajdują się miejsca po założeniach dworsko parkowych należących do miejscowego rodu Strzeleckich. Do XIX w. dwory te wraz z zabudowaniami folwarcznymi były rozległe i bogate. Do dziś pozostały po nich nieliczne ślady jak kolumna z figurą Św. Floriana w Łukawicy oraz kamienny obelisk i cmentarz powstańczy w Łukawce. Należy wnioskować do LWKZ o objęcie tych obszarów ochroną poprzez wpis na wojewódzką listę zabytków archeologicznych.

7.5 Analiza szans i zagrożeń

Mocne strony:

- lokalny charakter obiektów zabytkowych powodujący stosunkowo wysoką świadomość wagi poszczególnych obiektów wśród mieszkańców; kapliczki i miejsca pamięci narodowej funkcjonują w lokalnej świadomości jako miejsca istotne dla kultury i historii lokalnej
- dobry stan większości zabytków dzięki opiece mieszkańców
- liczne zaewidencjonowane stanowiska archeologiczne
- bogata historia regionu;

Słabe strony

- stosunkowo mała ilość zabytków architektury zlokalizowanych na terenie gminy
- niewystarczająco przebadane i udokumentowane stanowiska archeologiczne
- niewykorzystany potencjał zabytków techniki
- brak informacji o zabytkach kultury żydowskiej
- niewystarczające zaangażowanie w tworzenie atrakcji turystycznych w oparciu o walory kultury materialnej i historii regionu

Szanse

- „żywy” i lokalny charakter obiektów dziedzictwa kulturowego, stwarzający szansę na dalsze wsparcie i utrzymywanie ich w dobrym stanie przez mieszkańców
- stosunkowo duża ilość obiektów związanych z powstaniami narodowymi XIX w., oraz bogactwo udokumentowanych wydarzeń historycznych z tego okresu, w których ważną rolę odgrywały miejscowe rody np. Strzeleccy i Miaskowscy stwarza szansę tworzenia opartych na historii szlaków turystycznych
- przeprowadzenie badań archeologicznych wybranych stanowisk, które pozwolą wzbogacić wiedzę na temat dziedzictwa archeologicznego rejonu gminy
- wykorzystanie zabytków techniki do tworzenia atrakcji turystycznych

Zagrożenia

- brak świadomości co do zabytkowego charakteru kapliczek, co może powodować przeprowadzenie nieprzemyślanych napraw i remontów skutkujących zniszczeniem zabytkowej substancji
- nielegalne poszukiwania zabytków archeologicznych
- erozja i niszczenie stanowisk archeologicznych podczas realizacji inwestycji budowlanych oraz przez inwazyjną gospodarkę rolną
- niezgłaszanie dokonania przypadkowych odkryć zabytków archeologicznych
- bardzo zły stan zabytków do tej pory nieobjętych ochroną stwarza zagrożenie bezpowrotnej ich utraty

8. Założenia programowe

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa, iż opracowanie programu opieki nad zabytkami ma na celu:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania przestrzennego kraju;
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanów ich zachowania,
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Działania dotyczące obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych objętych ochroną konserwatorską znajdujących się w rejestrze zabytków, wymagają uzyskania pozwolenia Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i winny być realizowane przy uwzględnieniu przepisów odrębnych z zakresu ochrony zabytków, zaś prace budowlane przy obiektach zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków wymagają uzyskania opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Celem strategicznym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest intensyfikacja ochrony i opieki nad zasobem dziedzictwa kulturowego oraz promocja Gminy Baranów.

Należy pamiętać, że są to działania wieloletnie i muszą być dostosowane do możliwości finansowych Gminy. Priorytety określone w Programie nie są nakazem, stanowią propozycje, które będą realizowane z inicjatywy władz gminnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami pełni funkcję promocyjną i informacyjną, jest również raportem o stanie dziedzictwa kulturowego w Gminie oraz wskazuje działania zmie-

rzające do jego poprawy. Realizacja zdefiniowanych i wytyczonych celów w tym zakresie powinna pomóc Gminie Baranów w zachowaniu dziedzictwa kulturowego. Działania te powinny być realizowane zgodnie z hierarchią i kontrolowane na każdym etapie.

Priorytet I:

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania:

- monitorowanie stanu zachowania zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu technicznego

Zadania:

- systematyczne pozyskiwanie informacji od właścicieli obiektów włączonych do GEZ o zapotrzebowaniu na prace remontowe
- wytypowanie najbardziej zagrożonych obiektów oraz tych, które wymagają prac ze względu na swoje wybitne wartości historyczne i artystyczne (we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie), do tych z pewnością należą lamus dworski z Baranowa, kolumna z figurą Św. Floriana z Łukawicy i obelisk z inskrypcją z Łukawki
- ustalenie niezbędnych czynności konserwatorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych;
- dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci podjęcia stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowe przy zabytkach
- pozyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków oraz pomoc w ich uzyskaniu dla właścicieli zabytków nieruchomości
- sprawowanie opieki nad objętymi ochroną miejscami pamięci
- zabezpieczenie znajdującego się w Łukawce obelisku z inskrypcją wraz resztkami krzyża przed dalszą degradacją. W następnej kolejności wyznaczenie ogólnodostępnego miejsca, w pobliżu pierwotnego usytuowania czyli terenu dawnego dworu Strzeleckich, i odbudowanie na tym miejscu obelisku w dawnej postaci, a także szczegółowe opisanie zdarzeń związanych z historią rodzin Strzeleckich i Miaskowskich, ich udziałem w Sejmie Wielkim i powstaniach – listopadowym i styczniowym. Właściwie opisane (dane GPS do pobrania ze strony gminy) i wyeksponowane miejsca związane z zapomnianą XVIII i XIX wieczną historią Baranowa i okolic (np. gmina Żyrzyn, gdzie odbyła się zwycięska bitwa 1863 r.) mogłyby być podstawą do stworzenia np. szlaku rowerowego

- przejęcie kontroli przez gminę nad remontem kolumny z figurą Św. Floriana w Łukawicy
- zinwentaryzowanie najstarszych nagrobków na cmentarzu parafialnym oraz objęcie ich opieką przez parafię i gminę. Głównie w celu podniesienia świadomości wśród mieszkańców na temat wartości artystycznych i historycznych zabytkowych epitafiów oraz w celu niedopuszczania do budowania nowych grobów w „atrakcyjnych” miejscach zajętych przez stare, przez nikogo nie odwiedzane groby
- uporządkowanie i oznaczenie cmentarza żydowskiego we współpracy z właścicielem terenu, którym jest Gmina Żydowska w Warszawie
- zabezpieczenie przed dalszym niszczeniem lamusa dworskiego z Baranowa
- zabezpieczenie przeciwpożarowe wiatraka w Czołnie oraz młynów wodnych w Dębczynie i Zagózdziu
- zabezpieczenie przeciwwilgociowe belek przyziemia młyna w Dębczynie.

Priorytet II:

Rozszerzanie zasobu i zmiany w zakresie ochrony zabytków w Gminie Baranów.

Kierunki działania:

- rozszerzanie Gminnej Ewidencji Zabytków oraz jej aktualizacja

Zadania:

- aktualizacja Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego oraz planów miejscowych o informacje nt. zabytków wykreślonych z GEZ oraz nowych, do niej włączonych
- wnioskowanie do LWKZ o objęcie ochroną obszarów po dworach rodów Strzeleckich i Miaskowskich w Łukawicy i Łukawce

Priorytet III:

Promocja zasobu dziedzictwa kulturowego Gminy Baranów

Kierunki działania:

- udostępnienie informacji dotyczących dziedzictwa kulturowego
- badanie źródeł i opracowanie publikacji dotyczącej historii gminy

Zadania:

- udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na stronie Urzędu Gminy Baranów
- upowszechnienie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego i związanych z historią miejsc pamięci w gminie poprzez organizowanie i wspieranie zajęć z młodzieżą

- ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym prac magisterskich i dyplomowych)
- współpraca regionalna dla eksponowania powiązań kulturowych
- utworzenie i oznakowanie szlaku turystycznego związanego z zabytkami techniki jak wiatrak w Czołnie, młyn wodny w Dębczyni, a zwłaszcza młyn wodny w Zagóździu
- przeprowadzenie badania źródeł historycznych z okresu powstań 1831 r. i 1863 r. na terenie gminy Baranów i sąsiednich gmin – Kurów, Żyrzyn, Michów, Jeziorzany w celu opracowania publikacji, na której można oprzeć tworzenie historycznego szlaku turystycznego
- utworzenie i oznakowanie szlaku turystycznego opartego na zabytkach związanych z powstaniem narodowym i relikwiami siedzib miejscowych uczestników tych wydarzeń
- publikacja informacji o szlakach turystycznych na stronie internetowej gminy wraz ze śladem gps do pobrania.

9. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Władze samorządowe mają do dyspozycji liczne instrumenty oddziaływania na realizację GPOZ. Należą do nich finansowe wspieranie określonych przedsięwzięć, sporządzanie miejscowych planów przestrzennego zagospodarowania, inspirowanie działań niezależnych podmiotów, wspieranie powstawania lokalnych stowarzyszeń, informowanie środowisk, opinii publicznej, władz państwowych itp. o swoich zamiarach i wpływanie na regionalną politykę kulturalną.

Zadania określone w Programie Ochrony Zabytków dla Gminy Baranów będą realizowane w wyniku podjęcia następujących działań:

- współpraca władz gminy z wojewódzkim konserwatorem zabytków, parafiami, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi oraz właścicielami obiektów zabytkowych;
- realizacja projektów i programów miejscowych;
- działania promocyjne, np. rozpowszechnianie wiedzy na temat zachowanych zabytków, promowanie postaw obywatelskich na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego gminy
- działania edukacyjne np. w formie organizowania zajęć, wykładów i wycieczek z udziałem mieszkańców gminy, w szczególności młodzieży szkolnej poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego gminy, publikacja w lokalnych mediach informacji o aktualnym stanie zabytków oraz ewentualnych zagrożeniach
- działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zasady finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami określa rozdział 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na właścicielu (posiadaczu) obiektu zabytkowego - osobie prawnej lub fizycznej, posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, będącej właścicielem zabytku, opieka nad zabytkiem stanowi jego zadanie własne.

Na wniosek właściciela (j.s.t. czy osoby prawnej i fizycznej) może być udzielona dotacja celowa.

Finansowanie może pochodzić z różnych źródeł: krajowych i zagranicznych:

1. Środki własne budżetowe gminy na realizację zadań własnych
2. Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
3. Środki Wojewody Lubelskiego (pozostające w dyspozycji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
4. Dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
5. Środki Unii Europejskiej
6. Dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki
7. Dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
8. Środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
9. Środki prywatne;
10. Dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
11. Składki i zbiórki publiczne finansowane ze środków ludności;
12. Inne środki przewidziane prawem.

11. Bibliografia

1. *Krajowy Program Opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017*
2. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 -2020*
3. *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020*
4. *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego*
5. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Baranów*
6. *Strategia Rozwoju Gminy Baranów na lata 2009 – 2020*
7. *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego*
8. www.gminabaranow.pl
9. www.sztetl.org.pl

Spis tabel

Tabela 1 Zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego.....	19
Tabela 2 Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków	19
Tabela 3 Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków	19
Tabela 4 Wykaz stanowisk archeologicznych:.....	20

Uzasadnienie

Potrzeba i cel podjęcia uchwały:

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zostały ustawowo włączone do katalogu zadań samorządów terytorialnych. Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 r. poz. 446, ze zm.) stanowi, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, ze zm.) wynika obowiązek sporządzenia przez Wójta Gminy gminnego programu opieki nad zabytkami. Program ten sporządza się na okres 4 lat. Celem programu jest rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy, zahamowanie degradacji substancji zabytkowej i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie atrakcyjnego wizerunku gminy. *Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Baranów na lata 2017-2020* uzyskał wymaganą prawem pozytywną opinię Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i podlega przyjęciu przez Radę Gminy Baranów.

Różnica między istniejącym a projektowanym stanem prawnym:

Uchwalenie programu wypełnia wymóg ustawy, jednocześnie pozwala zebrać w jednym dokumencie informacje dotyczące aktualnego stanu ochrony zabytków i zamierzeń gminy w tym zakresie w najbliższych latach, co umożliwi monitorowanie podejmowanych działań w dziedzinie opieki nad zabytkami.

Przewidywane skutki społeczne i gospodarcze:

Określenie w programie działań zmierzających do zachowania i poprawy stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Baranów przyczyni się do podniesienia świadomości tożsamości kulturowej, jakości życia i atrakcyjności turystycznej gminy oraz jej promocji w regionie.

Skutki finansowe związane z wejściem w życie uchwały, źródło finansowania:

Podjęcie uchwały nie wywołuje bezpośrednich skutków finansowych dla budżetu gminy. Konkretnie działania w kolejnych latach będą się odbywały w oparciu o corocznie uchwalany budżet gminy, gdzie zostaną zaplanowane stosowne kwoty. W perspektywie wieloletniej finansowanie części działań zawartych w programie opieki nad zabytkami może być realizowane ze środków unijnych.